

ТУРЦИЗМИ У СТОЧАРСКОЈ ТЕРМИНОЛОГИЈИ ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ

У раду су анализирани турцизми у сточарској терминологији југоисточне Србије на грађи прикупљеној са терена, као и из дијалекатских речника. Услед дужине и интензитета присуства Турака на овим просторима, турцизми су најбројнији међу позајмљеницама у сточарској терминологији југоисточне Србије. Семантички су врло разноврсни. Срећу се у великом броју семантичких поља: називи ситне стоке, узраст код стоке, делови тела, болести код стоке, станишта и пасишта, прерада млека, радници око стоке, опрема пастира; а нарочито их има у лексици која се тиче коња: општи називи, називи и имена по боји длаке, називи различитих делова опреме за коње.

Кључне речи: сточарска терминологија, југоисточна Србија, турцизми, семантичка анализа.

1. Ово истраживање представља наставак претходних: о речима страног порекла у сточарској терминологији у говорима југоисточне Србије (Јовић 2015) и о страним елементима у лексици прераде примарних сточарских производа у говорима овог подручја (Јовић 2018). Показало се да је међу позајмљеницама у тој тематској лексици највише турцизама (укупно 54 основе), што је био мотив да буду представљени у свим семантичким пољима сточарске терминологије југоисточне Србије у којима се јављају.

1.1. Грађа за овај, као и за претходне радове, прикупљена је на терену (ЈС), у преко тридесет пунктова, уз помоћ *Упитника за прикупљање сточарске лексике* који је осмислио проф. Н. Богдановић³. Као додатни извор послужили су дијалекатски речници са подручја југоисточне Србије (Динић,

¹ nadezda.jovic@filfak.ni.ac.rs

² Овај рад рађен је у оквиру пројекта *Проучавање језичке и књижевне прошлости и садашњости југисточне Србије* (бр. 183/1-16-01), који се реализује на Филозофском факултету у Нишу.

³ Грађа је прикупљена деведесетих година прошлог века са намером да се састави *Пастирски речник југоисточне Србије*. Упитник садржи преко 750 питања која обухватају сточарску терминологију у ужем и ширем смислу, нпр.: општи називи за стоку и називи појединих врста стоке, млађење, узраст и делови тела разних врста стоке, узгој стоке, опрема за стоку, стручност оних који раде са стоком; прерађевине од основних сточарских производа, средства, алат и посуде за њихову прераду, опрема сточара, сточне болести, пастирске игре, веровања сточара, административне обавезе у вези са поседовањем стоке и сл.

2008; Живковић, 1987; Форски, 1997; Јовановић, 2004, 2007; Цветановић, 2013; Стојановић, 2010; Жугић, 2005; Митровић, 1992; Златановић, 1998).

1.2. Турцизми су идентификовани превасходно на основу речника турцизама А. Шкаљића (1989), као и уз помоћ других доступних домаћих и страних етимолошких речника (ЕРСЈ, Скок; БЕР, РРОДД, РЧД).

2. Приликом представљања турцизама у сточарској терминологији југоисточне Србије служићемо се, у основи, поделом на семантичка поља датом у *Упитнику*, будући да је помоћу њега прикупљен највећи део грађе. Формирано је чак 17 семантичких поља у којима је заступљен различит број лексема.

2.1. Међу општим називима за стоку, јединку или колектив, као и иметак у стоци, нашли су се турцизми *ајмана*, *мележњак*; *буљук*, *домазлук*, *сурија*; *мал* и *сермија*. О општим називима за колектив стоке *буљук* и *сурија* писано је у Јовић, 2015: 217.⁵

2.1.1. У значењу „животиња“ у лесковачком говору среће се и турцизам *ајман(а)* (Митровић, 1992).⁶ Уп. Шкаљић, 1989: *ајмана* „živinče“ < tur. *haymana* „pašnjak, ispašiste za stoku“.⁷

2.1.1.1. „Мелез, хермафродит, двополна јединка“ зове се *мележњак* (Динић, 2008),⁸ *мелéz* (Митровић, 1992), *мелезък* (Стојановић, 2010). Уп. Шкаљић, 1989: *melez*.

⁴ Да би се избегла непотребна понављања уз већ анализирани лексеме, оне ће само бити смештене у одговарајућа семантичка поља, али ће изостати потврде из дијалекатских и етимолошких речника.

⁵ Реч *буљук* у говорима југоисточне Србије има значења „1. општи назив за ситну стоку, за овце, за козе, 2. колектив свиња, 3. скупина“. Среће се и у фонетском лику *буљък* са значењем „колектив стоке, гомила, стадо, буљук“. Турцизам *сурија* значи „1. веће стадо или крдо, 2. велико стадо оваца и коза, 3. много стоке, 4. кад се смешта стока“. Слично је и *сурија* „1. кад се чува много стоке за трговину, 2. 200–300 брва“.

⁶ Такође и у значењу „2. неваљалац, ленштина“ (Митровић, 1992). Ово значење забележено је и у пиротском *ајмана/ајманин* „беспосличар, ленштина, скитница“ (Живковић, 1987), тимочком: *ајманá* „нерадник, готован“ (Динић, 2008), црнобравском и јабланичком говору: *ајман* „нерадник, лењивац“ (Стојановић, 2010; Жугић, 2005). У *Речнику говора јужне Србије ајмана* значи „она која је неосетљива; груба у опхођењу“ (Златановић, 1998).

⁷ Семантичке одреднице организоване су на исти начин као и у претходним радовима: најпре је наведено значење из *Упитника* и лексичка грађа пописана на терену (означена скраћеницом ЈС) или из дијалекатских речника (означена скраћеницом речника). Значење из речника преноси се само уколико одступа од значења из *Упитника*. Да би семеме и одреднице из речника биле уједначене, глаголи се наводе у облику 3. л. јд. презента, полугласник се обележава знаком њ, а ексспираторни акценат знаком. На крају је дата етимологија лексеме, утврђена на основу неког од етимолошких речника. Одреднице из тих речника нису акцензоване, а значење се доноси уколико знатније одступа од значења из ЈС. Порекло турцизама (арапско, персијско и сл.) не преноси се, будући да је за ову прилику било значајно установити турско посредство у примању лексеме.

⁸ Ова реч има и значење „3. платно ткано на домаћем ткачком разбоју коме је основа од конопље, а потка од памука витиљаша“, у ком се јавља и у Јабланици *мелéz* (обично уз именицу

2.1.2. У значењима „1. ОН за ситну стоку која се издваја и негује за даљу репродукцију, 2. добра сточна сорта, 3. иметак у стоци“ среће се лексема *домазлак* (ЈС; Цветановић, 2013; Стојановић, 2010), *домазљк* (ЈС; Живковић, 1987; Јовановић, 2004; Стојановић, 2010; Жугић, 2005, Митровић, 1992; Златановић, 1998), *домазлук* и *домазлук* (ЈС), *домзљк* (ЈС; Динић, 2008). Уп. Шкаљић, 1989: *domazluk*.

2.1.3. „Иметак у стоци“ означава се турцизмима *мал* (ЈС; Живковић, 1987; Стојановић, 2010) и *сермија* (ЈС). Уп. Шкаљић, 1989: *mal* „1. imovina, imetak; 2. stoka, blago“; *sermija* „1. glavnica, kapital; trgovačka roba; imovina koja se poseduje; 2. zanatski proizvodi“. Дакле, код лексеме *сермија* дошло је до померања у значењу које показује да је у ЈС имовина поистовећена са поседовањем стоке.

2.1.4. У појмове општијег значења независно од врсте стоке спадају:

2.1.4.1. „садржај желуца и црева животиње који се на рачуна при продаји“ – *фџира* (Митровић, 1992), са ужим значењем у односу на оно забележено у Шкаљић, 1989: *fira* „*rasap, otpadak od robe*“;

2.1.4.2. „назив за животињу црне боје“ – *караџа* (ЈС), *караџа* (ЈС; Стојановић, 2010 „ован црне боје“; Митровић, 1992; Златановић, 1998 „црн во“),¹⁰ *карча* (ЈС; Живковић, 1987; Стојановић, 2010),¹¹ уп. БЕР: *караџа* < тур. *karaca* „черничџк, мургав, тьмен“;

2.1.4.3. „стока од које нема користи, стока која чини штету“ – *џерима* (Златановић, 1998),¹² такође се помереним значењем у односу на Шкаљић, 1989: *džerima* „*globa, povčana kazna*“.

2.2. Делови тела код различитих врста стоке или одсуство делова тела именују се следећим терминима који су дошли из турског језика или турским посредством: *бут*, *табан*, *шкџембе*, *тумбак*, *бела/(црна) џигџериџа*, *марамиџа*; *адам*, *јџднопајџес*; *чакарас*, *ђумџка*. О лексемама *бут*, *шкџембе*, *тумбак*, *џигџериџа* било је речи у поменутиџ радовима.

платно) „платно од кучине и памуџа“ (Жуџић 2005).

⁹ У говору Врања *сермија* значи „имовина, капитал“ (Златановић, 1998), а у лексовачком говору „главница неког пословања“ (Митровић, 1992).

¹⁰ Ова реч у тимочком говору значи „ован карлџстиџ рогова и име таквом овну“ (Динић, 2008).

¹¹ У пиротском говору, у говору Црне Траве, у Јабланици и у Врању *карџа* је и „тамнопут, прномаџаст човек и надимак таквом човеку“ (Живковић, 1987; Стојановић, 2010; Жуџић, 2005; Златановић, 1998).

¹² У *Речнику лексовачког говора џџерима* значи „1. невоља, 2. паџао, 3. фиг. непријатна жена“ (Митровић, 1992), док у говору села Камениџе представља узвик растџређења и олакшања (Јовановић, 2004).

¹³ „1. Део задње ноге уз труп, 2. део ноге ниже кључа (код свиње), 3. натколени део живинске ноге“ назива се *бут*, *бутиџна*, *буџтка*, *задњи бут* (Јовић 2015: 219; Јовић, 2018: 151). „1. Јџдном рџџу сви унутрашњи органи трупа, 2. део тела у коме се вари храна“ зову се *шкџембе*, *шџџембе* (Јовић, 2015: 219; Јовић, 2018: 144, 153). „Део тела у коме се вари храна, желуџаџ, бураџ“ назива се *туџбак*, *туџбаџк*, *туџбак* (Јовић, 2015: 219). „Део тела којим се дише“ зове се *бџџла*

2.2.1. „Део ноге којим се додирује тло (код говеда)“ зове се *табан* (ЈС), уп. Шкаљић, 1989: *taban*.

2.2.2. „1. Део у облику беле мреже од масног ткива којим су обавијени унутрашњи органи (срце, бураг) бравчета, 2. чипкасто масно ткиво у утроби брава“ означава се турцизмом општијег значења *марамџица* (ЈС), уп. Шкаљић, 1989: *mahrata*.

2.2.3. „Прамен дуге и густе вуне преко чела“ каже се *ћума* (ЈС), *ћумка* (ЈС; Динић, 2008), *ћумка* (ЈС)¹⁴ и *џума* (ЈС). Уп. Шкаљић, 1989: *ćuta* „*çuprak, kitica*“ < tur. *küte* „*hrpa*“, такође и Скок: *ćuta* „4. реј. *žena velike peočešljane glave*“, вероватно балкански турцизам.

2.2.4. У вези са (не)способношћу животиње за приплод услед недостатка дела тела семема „(ован/ јарац/ коњ/ вепар) с једним тестисом“ означава се турцизмима:

2.2.4.1. *адъм* и *адъм* (ЈС; Златановић, 1998),¹⁵ уп. Шкаљић, 1989: *adum, hadum* < tur. *hadum* „*evnuh*“;

2.2.4.2. *једнопајес* (ЈС; Динић, 2008; Стојановић, 2010), *једнопајас* (ЈС; Јовановић, 2007), *једнопајес* (ЈС; Форски, 1997; Цветановић, 2013),¹⁶ уп. Скок: *paј* „*dió*“, балкански турцизам, има га и у бугарском.

2.2.5. Физички недостатак у значењу „који је разрок или има очи различите боје (за говече)“ именује се: *чакарас* (ЈС; Јовановић, 2004), *чакараст* (ЈС; Митровић, 1992), *чакарес* (ЈС; Динић, 2008), *чакарлијес* (Златановић, 1998), *чакерест* (Жугић, 2005 „које су (о очима) разчилите боје“), *чакрлијес*, *чекрлијес* (ЈС; Форски, 1997), *чекрљив* (Стојановић, 2010), уп. Шкаљић, 1989: *ćakar*.

2.3. У семантичким пољима која обухватају термине везане за овцу и козу (*Ovis aries*, *Capra hircus*) турцизми су: *багане*, *чепиш*, *џуце*, *ћосен*, *батал*, *каракул*, с тим што су ужесточарски термини *багане*, *ћосен* већ анализирани.¹⁷

џигерица/ џигерка/ џићерица, док је „већа жлезда која ствара сок за растварање масноће“ позната као (*црна*) *џигерица/ џигерка/ џићерица* (Јовић, 2018: 153).

¹⁴ У говору јужне Србије придев *ћумес* значи „брав који има прамен густе и дугачке вуне преко чела“ (Златановић, 1998).

¹⁵ У говору Јабланице у значењу „бесплодан, стерилан човек“ (Жугић, 2005), у лесковачком говору *адъм/адъм* је „људски и животињски хермафродит“ (Митровић, 1992), док је у Црној Трави и у Каменици код Ниша *адъм* „неспособан човек“ (Стојановић, 2010; Јовановић, 2004).

¹⁶ У значењу „тврдоглав, својеглав, намћораст“ среће се *једнопајес* у Јабланици (Жугић, 2005), *једнопајес* у Црној Трави (Стојановић, 2010) и *једнопајест/једнопајест* у Лесковцу (Митровић, 1992).

¹⁷ „1. Мало јагње, 2. мало јаре“ зове се *багане*, док се „млади ован, мушко јагње“ назива *бáne* (Јовић, 2015: 217). О називима производа изведеним од ових основа в. Јовић, 2018: 150. У значењу „ован“ у лесковачком крају долази турцизам *ћосен* (Јовић, 2015: 217–219).

2.3.1. „Бравче у другој години“ зове се *чепиши* (ЈС; Златановић, 1998 „ован једногодињак“).¹⁸ Уп. РРОДД: *чепишиче, чепишче* < диал. тур. *çerîç* „млада коза“.

2.3.2. „Мала овца“ каже се *џуце* (Златановић, 1998),¹⁹ уп. Шкаљић, 1989: *džudža*.

2.3.3. „1. Крупан стари ован, 2. крупан стари јарац“ назива се *батал* (Живковић 1987),²⁰ уп. Шкаљић, 1989: *batal* „pokvaren, neuredan..., preko obične mјere visok, velik i sl.“ и ЕРСЈ: *батал*.

2.3.4. „Овца црне и густе вуне и име такве овце“ је *каракул* (Златановић, 1998), уп. БЕР: *каракул* „астраган, порода овце“ < рус. *каракуль* < тур. *karakul*.

2.4. Турцизама је више међу терминима везаним за коње, како међу општим називима (*ат, ајгир*), тако и међу називима делова тела (*сани, чивте*), особина (*арум*), болести (*багаив, бангав*), именима коња по боји длаке (*Алат, Дорат, Аран*), називима за врсте коњског хода (*араван*). О балканским турцизмима *ајгир, багаив, бангав* и *Алат* било је речи.²¹

2.4.1. „ОН за коња (*Equus caballus*)“ је и *ат* (Живковић, 1987; Јовановић, 2004; Стојановић, 2010), уп. Шкаљић, 1989: *at, hat*.

2.4.2. „Задњи део леђа који обухвата и бутине“ каже се *сан, сана* (Златановић, 1998), *сáne, сáпи, сáпина* (ЈС), уп. РРОДД: *сана* диал. тур. *sîra* „задница на кон и друго добиче“.

2.4.3. „Задње ноге у коња“ су *чівта* (Стојановић, 2010), *чивтe* (Јовановић, 2004), *чифте* (Златановић, 1998), уп. Шкаљић, 1989: *çifta* < pers.

2.4.3.1. „Рита обема ногама“ именује се простим лексемама *чівта се* (ЈС; Цветановић, 2013; Стојановић, 2010; Жугић, 2005), *чивтáра* (ЈС; Форски, 1997), *чивтосује се* (Стојановић, 2010), *чивтóше се* (Динић, 2008), као и сложеним *баца чивте/чифте* (ЈС), *врља чивте* (Жугић, 2005), а „коњско ритање“ зове се *чивтe* и *чифтáње* (Митровић, 1992).

2.4.4. „Коњ који неће да вуче, јогунаст, ћудљив коњ“ назива се *арум*

¹⁸ Оба значења су из села Широка Планина (оп. Трговиште).

¹⁹ У говору Црне Траве *џуца* је „ситан, мали човек, простак“ (Стојановић, 2010).

²⁰ Ова лексема у пиротском говору значи још и „пиротски ћилим највећих размера (до 30 и више кв. аршина), који служи за застирање великих соба“.

²¹ *Ајгир* значи „ждебац“, док се „коњ који има отекле ноге“ зове *багаив, багаљив, бангав, бангаљив* (Јовић, 2015: 218). *Алат* је „коњ рије длаке“ (исто).

²² Скок, међутим, сматра да реч у овом значењу није позајмљена из турског будући да се ни једна позајмљеница из турског не мења по i-деклинацији. Не даје решење. Уп. Скок: *sap*.

(ЈС; Жугић, 2005; Златановић 1998),²³ *ору́м* (Златановић 1998),²⁴ *уру́м* (ЈС).²⁵ уп. Шкаљић, 1989: *harun*.

2.4.5. Неки називи и имена коња према боји длаке дошли су турским посредством.

2.4.5.1. „Коњ затвореноцрвене боје длаке и име таквом коњу“ је *Дорат*, *Дорко*, *Дорча* (ЈС, Златановић, 1998), *Дори́ја* (Митровић, 1992; Златановић, 1998); „тамноцрвене длаке, доратаст“ каже се *до́рес* (Стојановић, 2010), *до́рас* (Цветановић, 2013), *до́рчас* (Златановић, 1998), уп. Шкаљић, 1989: *dorat*.

2.4.5.2. „Коњ црне боје длаке“ назива се *Аран* (ЈС), „црна магарица“ је *ара́нка* (Златановић, 1998), уп. ЕРСЈ: *Аран(ин)* < тур. *Arap, Arab*; РЧД: *Аран(ин)*, ар. *arap* „1. Арабин, 2. черен човек, чернокож, негър“.

2.4.5.3. „Кулаш, коњ жућкастосиве боје длаке“ зове се *Кула́ш* (Митровић, 1992 „риј и смеј ат“), *Ку́лча* (ЈС; Златановић, 1998 „коњ мишје боје“)²⁶, уп. Шкаљић, 1989: *kulaš*.

2.4.6. Врста коњског хода „када се коњу вежу предње ноге да иде уједначено“ каже се *араван* (ЈС, Златановић, 1998), уп. РРОДД: *раван* < перс.-тур. *rahvan* „1. Вид конски ход, по-бавен от трѣс“.

2.5. „ОН за магарца (*Equus asinus*)“ гласи и *ешек* (ЈС; Живковић, 1987; Митровић, 1992; Златановић, 1998),²⁷ уп. Шкаљић, 1989: *ešek*.

2.6. Код назива живине турцизми су неки општи називи за врсте петла (*балабан*, *катлабан*) и делова тела код живине (*копан*, *чомак*, *карабатак*, *канџа*). Лексеме *балабан*, *катлабан*, *копан*, *чомак* анализирани су као балканске речи у Јовић, 2015: 219.²⁸

2.6.1. „Део живинске ноге најближи трупу“ назива се *караба́так* (ЈС; Јовановић, 2007), *караба́так* (ЈС), што је сложеница од тур. *кара* „црн“ (Шкаљић, 1989: *kara*) и словенског *батак* (ЕРСЈ: *батак*¹).

2.6.2. „Завршни део ноге код живине“ каже се *канџа* (ЈС), уп. Шкаљић, 1989: *kandža*.

2.7. Турцизама има и међу називима сточних болести од којих се неки употребљавају и за означавање болести код људи.

²³ У Лесковцу *ару́м* је „бесан, силовит“ (Митровић, 1992).

²⁴ У лесковачком говору *ору́м* значи „лењ“ (Митровић, 1992).

²⁵ У говору Јабланице *уру́ми се* „постане лењ, олењи се“ (Жугић, 2005).

²⁶ Од ове основе долази и *кулоша* у значењу „коза мишје боје, жућкастосива или шарена“ (Златановић, 1998).

²⁷ У Пироту и у Врању такође и у значењу „враголаст човек“ (Живковић, 1987), „неваљалац“ (Златановић, 1998).

²⁸ *Балаба́н* и *катлаба́н* означавају „врсте петла“, а *копа́н*, *копа́њ*, *копа́нче* и *чома́к* значе „пилећи батак“.

2.7.1. „Сточна болест“, без ближих одређења, забележена је као *каракан* (Живковић 1987 „сточна болест, болест уопште“), БЕР: *каракан* „схваћане на челюстите у новородено, Trismus neonatorum < *kara* „лош, злокачествен“ и *кар* „покривка, обвивка“.

2.7.2. „Ошуга се, добије шугу, болест од које опадне длака/вуна“ каже се *ошугавéје* (ЈС; Јовановић, 2004; Цветановић, 2013; Стојановић, 2010), *шугóше се* (Динић, 2008; Жугић, 2005), уп. Скок: *šuga*, балкански турцизам.

2.7.3. „Болест коју овца добија око папака“ назива се *шан* (ЈС; Динић, 2008; Стојановић, 2010), уп. Скок: *šar*, турцизам арапског порекла.

2.7.4. „Болест коња и магараца“ зове се *каракат* (ЈС), уп. БЕР: *каракатъ* „детска болест предимно у пеленачета“ < може би от тур. *kara* „лош, злокачествен“ и *kat* „пласт, слој“.

2.7.5. „Сипња, астма код коња“ именује се турцизмима *текневéз* (ЈС; Митровић, 1992; Златановић, 1998) и *сакáгија*, *сакагија* (ЈС), уп. Шкаљић, 1989: *teknefes*, *sakagiya*.

2.7.6. „Болест задњих ногу код коња“ каже се *каракуш* (Динић, 2008), *каракуша* (ЈС), уп. Шкаљић, 1989: *karakuš*.

2.8. Међу терминима за лучевине код стоке турцизми су:

2.8.1. „слуз која цури овци из носа“ – *мрсóљ* (ЈС; Динић, 2008; Стојановић, 2010; Жугић, 2005; Митровић, 1992; Златановић, 1998), уп. Скок: *mrsolj* < тур. *mosur*;

2.8.2. „1. измет и мокра простирка који се избацују из штале и користе се за ђубрење, 2. ђубре које је стасало за ђубрење њиве“ – *ђубре* (ЈС; Јовановић, 2004; Стојановић, 2010), уп. Шкаљић, 1989: *đubre*.

2.9. Међу називима опреме за стоку у Јовић, 2015: 220 обрађени су термини *улар*, *колан*, *узенгија*, *аша*, *алка*.²⁹ Остале позајмљенице из турског тичу се углавном делова коњске опреме.

2.9.1. „Систем каишева за вођење коња“ назива се *дизгíми* (ЈС), *дизгín* (ЈС; Стојановић, 2010), *дизгíне* (ЈС; Митровић, 1992), *дизгíни* (ЈС; Јовановић, 2004), *дизђín* (Динић, 2008), *дизђíни* (ЈС) или *кајáси* (ЈС), уп. Шкаљић, 1989: *dizgin*, *dizgini*; *kajasa*.

2.9.2. „Кожни канап са штапом за терање коња“ зове се *камџíја* (ЈС; Митровић, 1992), *канџíја* (ЈС) или *корубáч* (ЈС; Стојановић, 2010), уп. Шкаљић, 1989: *kamdžija*, *kandžija*; *korbač*.

²⁹ *Јулáр*, *јулар* је „сплет ланаца и каишева или конопаца за вођење говеда, систем каишева којим се коњ води“. *Колán* представља „1. каиш који иде коњу преко стомака, 2. каиш који иде магарцу испод репа“. *Зангíја*, *занђíје*, *зенгíја*, *зенђíја*, *узенгíја*, *узенђíја*, *сангíје* значи „део опреме уз седло у који се ставља нога јахача“; *áша* је „лепо украшен коњски покривач“; *áлка* значи „гвожђе које се ставља бик у нос кад се води, 2. жица која се ставља свињи у рило да не рије“. станиште изван насеља“– *јегрék* (ЈС; Живковић, 1987; Цветановић, 2013; Златановић, 1998); отуда и изведено „место на коме је био јегрек“ *јегрéчиште* (Живковић, 1987), *јегрéчиште* (ЈС), уп. БЕР: *иерек* „кошара“ < тур. *eğrek*.

2.9.3. „Каиш који иде коњу испод репа“ каже се *кускун* (ЈС; Јовановић, 2004; Стојановић, 2010; Митровић, 1992), *кускуњ* (ЈС) или *пáлдpма* (ЈС; Златановић, 1998), *пáлдум* (Стојановић, 2010), уп. Шкаљић, 1989: *kuskun, paldum*.

2.9.4. „Уже којим се споје коњу једна предња и једна задња нога изнад колена да би приликом јахања трчао ситно и уједначено“ назива се *ћостéк* (Златановић, 1998), уп. Шкаљић, 1989: *ćustek*.

2.9.5. „Ланац којим се говече веже за рогове“ каже се *сенџир* (ЈС), *синџир* (Јовановић, 2004; Стојановић, 2010),³⁰ уп. Шкаљић, 1989: *sindžir*.

2.9.6. „Врста звона за овцу или краву“ је *тулум*, *тулумбáц* (ЈС), *тулумъц* (Живковић 1987), уп. Шкаљић, 1989: *daulbaz, talambas, tulumbaz* „naročita vrsta bubnja od tuča u obliku čanka ili duboke čaše sa razapetom kožom...“, слично РЧД: *тулумбас* < тур. *tulumbas* „старинен ударен инструмент, вид тџпан; барабан“. Померање значења може се објаснити обликом бубња – дубока чаша, која личи на звоно.

2.10. Позајмљенице међу узвицима за терање и вабљење стоке представљају упечатљиво сведочанство јаког језичког утицаја турског језика.

2.10.1. „Узвик за терање говечета, магарца“ је *ајде*, *ајд*, *ајдс* (ЈС), уп. Шкаљић, 1989: *hajde*.

2.10.2. „Узвик за повратак коња уназад“ јесте *дур* (ЈС),³¹ уп. Шкаљић, 1989: *dur* „stani, stoj, čekaj“.

2.10.3. „Узвик за терање свиња“ гласи *ош* (Динић, 2008; Форски, 1997; Цветановић, 2013), *оша*, *ошу* (Динић, 2008), уп. Шкаљић, 1989: *oš*.

2.11. У семантичком пољу простор и просторије за напасање и чување стоке турцизми су неки називи отворених простора: *чаир*, *суват*, *јегрек*, *седмал*, као и називи просторија за чување стоке или сточне хране: *кџила*, *јуар*, *амбар*, *тлакана* и називи радионица за прераду примарних сточарских производа: *албатница*, *кашкаваљџиница*, *салана*, *табана*, *мутавџиница*.

2.11.1. Међу називима отворених простора за чување стоке као турцизми идентификовани су:

2.11.1.1. „ОН за пашњак“ – *чаир* (Митровић, 1992; Златановић, 1998), уп. Шкаљић, 1989: *čajir*.

2.11.1.2. „планински пашњак“ – *сават*, *суват* (Живковић, 1987), уп. Шкаљић, 1989: *suvat*.

2.11.1.3. „1. летњи тор за овце, са оградом од трња или лесе, који се поставља на ливади или на њиви и повремено помера ради нађубривања земљишта, 2. сточарско

³⁰ У Јабланици *синџир* је „канап, конопац“ (Жугић, 2005).

³¹ У лесковачком говору *дурá* значи „стој, мируј“ (Митровић, 1992).

2.11.1.4. „Бачија“³² се зове *седмáл* (Динић, 2008) или *сьгмáл* (Динић, 2008), РРОДД: *сагмал, сегмал* < тур. *sağmal* „стадо од дојни овце“.

2.11.1.5. „Трла на пашњаку“ је *кѝшла* (Златановић, 1998), уп. Шкаљић, 1989: *kišlak, kršlak* „mjesto za zimovanje, zimovaliste; nizinsko područje gdje se stoka s planina zagoni na zimsku pašu“.

2.11.2. Од назива затворених просторија за чување стоке или сточне хране турским посредством дошли су:

2.11.2.1. „штала, хар“ – *јар* (ЈС; Жугић, 2005, Митровић, 1992; Златановић, 1998), *јър* (ЈС; Дић, 2008), *јуár* (Динић, 2008), уп. Шкаљић, 1989: *ahar*.

2.11.2.2. „амбар, житница“ – *áмбар* (Стојановић, 2010),³³ *ánбар* (Динић, 2008, Живковић, 1987; Цветановић, 2013), уп. Шкаљић, 1989: *ambar*.

2.11.2.3. „1. таван за смештај сточне хране, 2. плевња, зграда за чување сточне хране“ – *тлакáна* (Динић, 2008, Живковић 1987), *атлакáна* и *отлукáна* (Динић, 2008), уп. Шкаљић, 1989: *otlukhana*.

2.11.3. Називи радионица, простора и просторија где се занатска делатност обавља изведени су од назива заната турског порекла.

2.11.3.1. „Радионица у којој се поткивају говеда“ зове се *албáтница* (ЈС; Живковић, 1987; Јовановић, 2004; Стојановић, 2010; Златановић, 1998), в. 2.15.2.1.

2.11.3.2. „Бачија, радионица у којој се израђује качкавал“ назива се *кашкаваљѝница* (ЈС; Живковић, 1987), в. 2.15.2.2.

2.11.3.3. „Радионица за штављење коже“ именује се лексемом *табана* (Живковић, 1987),³⁴ *табáна* (Динић, 2008) или *табáчница* (Живковић, 1987),³⁵ в. 2.15.4.3.

2.11.3.4. „Кланица“ се каже *сáлана* (Живковић, 1987), уп. Шкаљић, 1989: *salhana*.

2.11.3.5. „Радионица у којој се израђују и продају предмети од козије длаке“ означава се речју *мутавѝница* (ЈС; Јовановић, 2004; Живковић, 1987; Цветановић, 2013), в. 2.15.4.1.

2.12. Називи хране за стоку турског порекла су:

2.12.1. „зрнаста или брашнаста храна која се даје стоци заједно са сољу“ – *јáрма* (ЈС; Динић, 2008; Јовановић, 2004; Стојановић, 2010; Жугић, 2005; Митровић, 1992) или *јармá* (ЈС), уп. Шкаљић, 1989: *jarma*.

³² Сам термин *бачија* „привремено овчарско станиште на пашњаку током лета“, представља старобалканску предримску реч (Јовић, 2015: 217).

³³ У јужној Србији *áмбарче* је „овећи сандук у којем се чува брашно“ (Златановић, 1998).

³⁴ У лесковачком говору *табана* означава „бурад на реци за штављење кожа“ (Митровић, 1992).

³⁵ У Врању су забележени антропоними и топоними од ове основе: *Табáк* „надимак“, *Табакáна* „махала у старом Врању“, *Табáне* „део Врања око Каменог моста где су некада живели кожари“ (Златановић, 1998).

2.12.1.1. „уређај у који се ставља зрнаста или брашнаста храна“ – *бучу́к* (ЈС)³⁶ или *са́ндук*, *сандџ́к* (Жугић, 2005), *сьндџ́к* (Јовановић, 2004), уп. Шкалајић, 1989: *bučuk* „polovina, pola“, *sanduk*.

2.12.2. „1. храна од ситњених и силираних стабљика младог кукуруза“ – *са́чма* (ЈС; Динић, 2008; Јовановић, 2004; Цветановић, 2013; Митровић, 1992; Златановић, 1998), *сьчма*,³⁷ уп. Скок: *sačma*, балкански турцизам.

2.13. Турцизама има и међу називима радњи приликом сточарења:

2.13.1. „чува стоку на сувату, борави на сувату“ каже се *суба́ти* (Живковић, 1987), в. 2.11.1.2;

2.13.2. „тера (говеда)“ именује се лексемом *џи́да* (Митровић, 1992), уп. Шкалајић, 1989: *džida* „1. корпје, tanko i dugačko...“, слично Скок: *džida*, али значење „ударити, подбости“ забележено је у РМС: *џиднути* 2);

2.13.3. „узгаја стоку“ каже се *то́ви* (ЈС), „товљење, гојење“ каже се *тов* (ЈС; Стојановић, 2010), глаг. им. *товење* (ЈС) и *товење* (ЈС; Митровић, 1992), уп. Шкалајић, 1989: *tov*;

2.13.3.1. „(говече) које је храњено ради продаје“ назива се *то́вено* (ЈС; Цветановић, 2013), *то́вљено*, *уто́вено*, *уто́вљено* (ЈС);

2.13.4. „чеша говеда/коња“ именује се речју *тимáри* (ЈС; Јовановић, 2004; Стојановић, 2010), уп. Шкалајић, 1989: *timar*;

2.13.5. „обнавља ков код стоке“ каже се *кајáри* (ЈС; Динић, 2008), уп. Шкалајић, 1989: *kajariti* „potkovati“;

2.13.6. „препродаје стоку“ каже се *џамбасу́је* (Динић, 2008), *џамбосу́је* (Цветановић, 2013), уп. Шкалајић, 1989: *džambas*.

2.14. О раду са примарним сточарским производима (месом, вуном, кожом), алаткама које се при томе користе и називима прерађевина било је речи у Јовић, 2018.

2.15. Неки називи за раднике око стоке и за занатлије који прерађују примарне сточарске производе дошли су турским посредством.

2.15.1. У значењу „пастир, онај ко се бави негом оваца“ широко је распрострањен турцизам *чобанин* (Јовић 2015: 220). У ОН за оне који се баве негом оваца спадају и:

2.15.1.1. „сточар“ – *џили́п* (Златановић, 1998), уп. Шкалајић, 1989: *dzelep* „stado, krdo stoke“, *dzelepčija* „1. trgovac stokom, 2. onaj koji drži i odgaja čitava stada ovaca“;

2.15.1.2. „овчар на бачији, сагмалу“ – *сьгмџи́ја* (Динић, 2008), в. 2.11.1.5;

³⁶ У пиротском говору ова реч значи „дрвена посуда као мера за жито, шиник“ (Живковић, 1987).

³⁷ Ова лексема има и значење „кукуруз који се сеје на њиви пошто се са ње пожње пшеница и чије се стабљике користе као сточна храна“ (Живковић, 1987, Жугић, 2005).

2.15.1.3. „главни пастир“ – *hájá* (Динић, 2008),³⁸ *heá* (ЈС; Динић, 2008, Живковић, 1987), *heájá* (ЈС; Златановић, 1998), *hejá* (ЈС), *чија* (Живковић, 1987), уп. Шкаљић, 1989: *čehaja* „5. čobanski prvak“. Лексеме *кеобашиа* (ЈС), *чобанбашиа* (Динић, 2008), истога значења, представљају сложенице од основа примљених турским посредством. У другом делу сложенице је турцизам *башиа* „старешина, поглавар, првак...“, уп. Шкаљић, 1989: *baša*.

2.15.1.4. „Помоћник главног пастира“ именује се већим бројем лексема од којих неке имају различите фонетске реализације: *ортáк* (ЈС; Јовановић, 2004 „компанјон у раду...“; Стојановић, 2010 „1. друг у неком послу, пословни партнер“; Златановић, 1998 „друг у заједничком послу“); *потћеник* (Динић, 2008, Живковић, 1987), *поћеник* (Живковић, 1987); *чирáк* (ЈС; Јовановић, 2004 „ученик који учи занат, шегрт“; Стојановић, 2010 „2. мајсторов помоћник, шегрт“; Митровић, 1992), уп. Шкаљић, 1989: *ortak* „заједничар, компанјон и послу“, *čirak* „šegrt, učenik и privredi“. Обе ове лексеме имају шире значење и нису прави синоними лексеми *потћеник/поћеник* (сложеној од *под+heá+ник*);

2.15.1.5. „Ћувар једног дела задружне стоке“ каже се *таинција* (Митровић, 1992), уп. Шкаљић, 1989: *tainđija* „opskrbnik, intendant“. Код ове лексеме дошло је у лесковачком говору до померања значења.

2.15.2. Називи радника око стоке турског порекла су: „радник који поткива говеда, поткивач“ *албáтин* (ЈС; Живковић, 1987; Јовановић, 2004; Стојановић, 2010; Митровић, 1992; Златановић, 1998), уп. Шкаљић, 1989: *nalbant*;

2.15.2.1. „радник који на бачији прави качкавал“ *качкаваљџија* и *кашкаваљџија* (ЈС), уп. Шкаљић, 1989: *kačkavalj*.

2.15.3. У значењу „препродавци и трговци стоке“ јављају се турцизми *матрапáз* (Живковић, 1987; Јовановић, 2004; Цветановић, 2013; Стојановић, 2010; Жугић, 2005), *матрапáзин* (Жугић, 2005); *џамбáс* (Динић, 2008, Митровић, 1992),³⁹ *џамбáсин* (Динић, 2008); *џилín* (Златановић, 1998), уп. Скок: *matrapaz*, балкански турцизам персијског порекла и Шкаљић, 1989: *dzelep* „stado, krdo stoke“, *dzelepčija* „1. trgovac stokom, 2. онај који држи и одгаја читава стада оваса“; *џамбас*, в. 2.13.6.

2.15.4. Називи занатлија који прерађују примарне сточарске производе јесу:

2.15.4.1. *мутаџија* „занатлија који израђује предмете од козије длаке“ (Живковић, 1987; Јовановић, 2004; Митровић, 1992), уп. Шкаљић, 1989: *titarčija*.

2.15.4.2. *сарáчин* „седлар“ (Живковић, 1987), уп. Шкаљић, 1989: *sarač*.

³⁸ У говору Црне Траве *hájá* је „победник, најјачи во у целепу (Ове лексеме нема у Речнику – Н.Ј.), крду, на планини, предводник крда, стада“ (Стојановић, 2010).

³⁹ У говору Јабланице и у говору на југу Србије *џамбáс* је „напрасит и свадљив човек“ (Жугић, 2005; Златановић, 1998). Слично у говору села Каменице *џамбáс* значи „осион, безобразан човек“ (Јовановић, 2004).

2.15.4.3. *tabák* „занатлија који штави коже, кожар“ (Живковић, 1987; Митровић, 1992), уп. Шкаљић, 1989: *tabak*.

2.16. Међу називима за опрему пастира турским посредством дошли су неки називи капа, горњег одела, торби и штапова:

2.16.1. „врсте капа“ – *кавџк* (ЈС) и *ћулáв* (Стојановић, 2010; Митровић, 1992), *ћулáвка* (ЈС „плетена капа“; Стојановић, 2010; Динић, 2008 „капа, ноћна капа“, Митровић, 1992; Златановић, 1998 „капуљача као саставни део цулије – овчарске кабанице од сукна“);⁴⁰ „бела платнена капица која се носи испод шубаре“ *ћирлџк* (Живковић, 1987), уп. Шкаљић, 1989: *kauk; ćulah*; БЕР: *кир* „нечистотия по тяло или долни дрехи от пот или прах“ < тур. *kir*;

2.16.2. „врсте сукнене кабанице без рукава“ – *зџбџн* (ЈС; Живковић, 1987); *јапунџе* (ЈС; Митровић, 1992 „дуга клашњена кабаница до земље“), *опанџáк* (ЈС; Динић, 2008 „вунена пастирска кабаница са капуљачом откана на коцкасте шаре“; Живковић, 1987), *опенџáк* и *опњнџáк* (Живковић, 1987); *јелџк* (ЈС), уп. Шкаљић, 1989: *zubun, japundže, jelek*.

2.16.3. „Врста торбе“ означава се турцизмима *таранџуг* и *јанџик*, које осим ових реализација, најзаступљенијих на подручју ЈС, имају и низ других фонетских ликова: *таранџџг* (ЈС; Динић, 2008; Стојановић, 2010), *тарачџг* (ЈС), *тарачџк* (ЈС; Митровић, 1992); *амџиџк* (Златановић, 1998), *анџиџк* (ЈС; Стојановић, 2010), *енџика* (Митровић, 1992), *енџџк* (ЈС; Динић, 2008 „кожна торба која се може обрамчити“), *јанџиџк* (Стојановић, 2010 „ткана торба, шареница“; Митровић, 1992), *јанџџк* (ЈС; Живковић, 1989), *јанџџџка* (Живковић, 1989), *јенџáк* (ЈС), *јенџџк* (ЈС; Живковић, 1987; Форски, 1997), *јенџџџка* (Живковић, 1987), *јенџиџк* (ЈС), уп. Шкаљић, 1989: *tagarčik, tarčug; jandžik*.

2.16.4. Различите врсте чобанских штапова су:

2.16.4.1. „батина, тојага, мотка“ – *товáга* (ЈС; Динић, 2008), *товáшка* (Динић, 2008), *тојáга* (ЈС; Јовановић, 2004; Стојановић, 2010; Митровић, 1992), *тојáшка* (Јовановић, 2004; Цветановић, 2013; Жугић, 2005), *тојáшџе* (Жугић, 2005); уп. Шкаљић, 1989: *tojaga*;

2.16.4.2. „пастирска мотка с главом“ – *чóгаљ* (Митровић, 1992); *буџавка* и *џубуњка* (Митровић, 1992); *чамáљуга* (ЈС; Динић, 2008), *чамарљуга* (Јовановић, 2004), *чаму́га* (ЈС; Стојановић, 2010; Златановић, 1998), *чомáљуга* и *чомрљуга* (ЈС), уп. Шкаљић, 1989: *čugelj* „vrsta čauškog žezla... palica sa glavom na kraju...“, *čotaga*; РМС: *буџа*;

2.17. Из периода петовековне владавине Турака на овим просторима остали су називи неких административних обавеза сточара, као што су:

2.17.1. „турски порез на свиње и стоку“ – *беглиџк* (Динић, 2008, Митровић, 1992; Златановић, 1998 „порез који су Срби плаћали на овце и козе у Прешевској кази (до 1912. године). Најчешће су спахији давали

⁴⁰ У Живковић, 1987 ова реч значи „папирната кеса (купастог облика)“.

сваку десету овцу из свога стада.“),уп. Шкалајић, 1989: *begluk* „1. begovsko ímanje..., 5. rad na beglućkom ímanju“:

2.17.2. „најам, најамнина (давање стоке на чување или земље за обраду, с тим што је закупац дужан да власнику да уговорени део производа)“ – *ћесим* (Живковић, 1987),⁴¹ уп. Шкалајић, 1989: *kesim*, *ćesim*.

3. Дакле, кроз 17 семантичких поља које је било могуће формирати у овом раду, дат је преглед 89 анализираних турцизама у сточарској терминологији југоисточне Србије, а у одговарајућим пољима поменута су још 54, у претходним радовима (в. Јовић 2015, 2018) већ обрађена турцизма. Има их у лексици коју можемо сматрати уско сточарском – нпр. код општих назива за разну врсту стоке (*ат*, *батал*, *ешек*, *караџа*, *чепиш*), за делове тела код стоке (*канџа*, *карабатак*, *сапи*, *табан*, *чивте*), међу називима опреме за стоку (*дизгини*, *кајаси*, *камџија*, *корубач*), станишта и пасишта (*јуар*, *кџила*, *седмал*, *сават*, *чаир*), чак и међу узвицима за терање и вабљење стоке (*ајд*, *дур*, *ош*); али и у шире сточарској терминологији – нпр. међу називима сточних болести (*каракап*, *каракат*, *сакаџија*, *текневез*, *шап*), опреме пастира (*кавук*, *ћулав*, *опанџак*, *таранчуг*, *чогаљ*, *чамуга*), заната и занатлија чији посао зависи од сточарења (*албатин*, *мутаџија*, *сарач*, *табак*), административних обавеза сточара (*беглик*, *ћесим*) и сл. Нарочито их има у лексици која се тиче коња: општи називи (*ат*, *ајгур*), називи и имена по боји длаке (*Аран*, *Дорат*, *Кулаш*), називи различитих делова опреме за коње (*кускун*, *палдрма*, *ћустек*).

3.1. Неки називи су део опште лексике (*батал*, *ћубре*, *марамица*, *ортак*, *сермија*, *табан*, *џира*, *чакарас*, *чирак*, *џерима*), али се користе и у сточарској терминологији, где им је значење сужено. Други су, уз уже значење везано за сточарење, развили и неко општије значење (*ајмана*, *једнопаес*, *каракап*, *мелез*, *урум*).

3.2. Мањи број ових лексема (*ајмана*, *амбар*, *ат*, *батал*, *каракул*, *кџила*, *сават*, *седмал*/ *сџмалџија*, *таинџија*, *тлакана*, *ћирљк*, *ћостек*, *џира*, *чаир*, *џерима*, *џида*, *џилип*, *џуџе*) није добијен прикупљањем грађе помоћу *Упитника* на терену, већ потиче из дијалекатских речника говора југоисточне Србије. То упућује на могућност да представљају архаизме, док су неке од њих већ очигледни историзми (*беглик*, *ћесим*) или да су чешће употребљаване у варошким срединама, где је било више занатлија (*салана*, *сарачин*, *табак*).

3.3. Већина турцизама идентификована је према речнику *Турцизми у српскохрватском језику* А. Шкалајића, што значи да су познати и присутни

⁴¹ У говору јужне Србије *ћесим* је „данак који су сељаци давали неком Турчину да их штити пред властима од насртљивих бегова“ (Златановић, 1998).

на ширем простору српског језика. Ово показује и поређење са материјалом из монографија о сточарској терминологији других делова нашег језичког подручја, географски удаљених од југоисточне Србије.⁴² Нпр. и у пастирској лексици лакташког краја присутни су турцизми: *алка*, *ањгир*, *арум*, *багав*, *дорат*, *ђеџир*, *кајмак*, *канџија*, *каракаш/каракош*, *кулаш*, *сакагија*, *сермија*, *чобан*, *шуга* (Црњак, 2011: 104), уз то и: *мутап*, *ошугати се*, *сапије*, *тов*, *ћифтати се*, *џигера*, *шап* (исто, Рјечник: 105–195), а у Срему: *бага*, *каракуш*, *сакагија*, *ћифтар* (Бошњаковић, 1985: 88), као и: *ајгир*, *алат*, *арум*, *домазлук* (у сложеној лексеми *стока за домазлук*), *кајмак*, *камџија*, *кулаш*, *табанлија*, *товљеници*, *ћула*, *ћустак*, *шап* (исто, Речник: 101–158). Знатно већи број турцизама у сточарској терминологији југоисточне Србије свакако је последица дужег присуства Турака на овим просторима, али и усредсређености на проучавање страних елемената у сточарској терминологији овог краја (Петровић, 1996).

3.4. Мањи број лексема (*јегрек*, *каракап*, *каракул*, *караца*, *карча*, *ћирљк*) пронађен је у етимолошким речницима бугарског језика (БЕР, РЧД, РРОДД), док их Шкаљић и Скок не бележе. Очигледно је реч о турцизмима карактеристичним за југоисток српског језичког подручја и суседни бугарски језик, што Скок потврђује уз неке друге лексеме (*матрапаз*, *пај* као део сложенице *једнопајес*, *сачма*, *ћума*, *шуга*), означавајући их као балканске турцизме. Ту посебно треба скренути пажњу на лексику потврђену у РРОДД (*араван*, *сапи*, *сагмал*, *чепиш*), који бележи архаизме и дијалекатску лексику, будући да су и потврде са српске стране, осим лексеме *сапи*, ексцерпиране из дијалекатских речника, а не записане на терену.

3.5. Неки од забележених турцизама су делимични или потпуни синоними (*мал/сермија*, *адам/једнопаес*, *дизгини/кајаси*, *кускун/палдрма*, *камџија/корубач*, *текневез/сакагија*, *матрапаз/џамбас*), што додатно говори о дугом и снажном турском језичком утицају.

Литература

БЕР: *Български етимологичен речник* А-минго, Том , I–III. Софија, 1962–1986.

Бошњаковић, 1985: Ж. Бошњаковић, *Пастирска терминологија Срема*. Нови Сад: Филозофски факултет, Институт за јужнословенске језике.

Динић, 2008: Ј. Динић, *Тимочки дијалекатски речник*. Монографије 4, Београд: Институт за српски језик САНУ.

⁴² За ову прилику упоређени су турцизми у сточарској терминологији из југоисточне Србије, из лакташког краја и из Срема. У обзир није узета грађа из монографија Ракић-Милојковић, 1993 и Јашовић, 1997. Попис који следи садржи и турцизме анализирани у Јовић 2015, 2018, при чему се није тежило евидентирању свих фонетских и творбених реализација одговарајућих лексема из одабраних подручја.

- ЕРСЈ: *Етимолошки речник српског језика*, Св. 1–3. Београд: Институт за српски језик: САНУ, 2003–2008.
- Живковић, 1987: Н. Живковић, *Речник пиротског говора*. Пирот: Музеј Понишавља.
- Жугић, 2005: Р. Жугић, *Речник говора јабланичког краја*. Српски дијалектолошки зборник LII. Београд: САНУ и Институт за српски језик САНУ.
- Златановић, 1998: Златановић, М. *Речник говора јужне Србије (провинцијализми, дијалектизми, варваризми)*. Врање: Врањске књиге, 1998.
- Јашовић, 1997: Г. Јашовић, *Пастирска терминологија Пећког Подгора*. Приштина: Народна и универзитетска библиотека.
- Јовановић, 2004: В. Јовановић, *Речник села Каменице код Ниша*. Српски дијалектолошки зборник LI. Београд: САНУ и Институт за српски језик САНУ.
- Јовановић, 2007: В. Јовановић, *Додатак Речнику села Каменице код Ниша*. Српски дијалектолошки зборник LIV. Београд: САНУ и Институт за српски језик САНУ.
- Јовић, 2015: Н. Јовић, Речи страног порекла у сточарској терминологији југоисточне Србије, у: *Движение и пространство в славянските езици, литератури и култури*. Сборник с доклади от Дванадесетите международни славистични четения София 9–10 май 2014, Том първи Езикознание. София: Универзитетско издателство „Св. Климент Охридски“, 215–222.
- Јовић, 2018: Н. Јовић, Страни елементи у лексичи прераде примарних сточарских производа у говорима југоисточне Србије, у: *Исходшта/Originations 4*. Темишвар: Савез Срба у Румунији, Западни универзитет у Темишвару – Ниш: Филозофски факултет, 2018, 141–158.
- Митровић, 1992: Б. Митровић, *Речник лесковачког говора*. Београд: БИГЗ.
- Петровић, 1996: Н. Петровић, *Страни елементи у сточарској терминологији југоисточне Србије*. Магистарски рад у рукопису. Београд: Филолошки факултет.
- Ракић-Милојковић, 1993: С. Ракић-Милојковић, *Пастирска терминологија Кривовирског Тимока*. Српски дијалектолошки зборник XXXIX. Београд: САНУ и Институт за српски језик САНУ.
- РМС: РМС: *Речник српскохрватског књижевног језика, I–III*. Нови Сад – Загреб : Матица српска – Матица Хрватска, 1967–1969; *Речник српскохрватског књижевног језика, IV–VI*. Нови Сад : Матица српска, 1971–1976.
- РРОДД: *Речник на ретки, остарели и диалектни думи в литературата ни од XIX и XX век*, под редакцијата на Стефан Илчев. София, 1974.
- РЧД: *Речник на чуждите думи в българския език*. София, 1978.
- Скок: Р. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskoga jezika I–IV*. Zagreb: JAZU, 1971–1974. Стојановић, 2010: Р. Стојановић, *Црнотравски речник*, Српски дијалектолошки зборник LVII. Београд: САНУ и Институт за српски језик САНУ.
- Форски, 1997: Д. Манић – Форски, *Лужнички речник*. Бабушница: Дом културе.

- Цветановић, 2013: В. Цветановић, *Речник заплањског говора*. Гацин Хан: Н. Б. „Бранко Миљковић“.
- Црњак, 2011: Д. Црњак, *Пастирска лексика лакташког краја*. Бањалука: Универзитет у Бањалуци, Филолошки факултет.
- Шкаљић, 1989: А. Шкаљић, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo: Svjetlost, 1989⁶.

Nadežda D. Jović

THE BORROWINGS OF TURKISH ORIGIN IN THE CATTLE-BREEDING TERMINOLOGY OF SOUTH-EAST SERBIA

Summary

The paper analyzes some borrowings of Turkish origin in the cattle-breeding terminology of south-east Serbia. The material is collected from the field, as well as from dialectal dictionaries. Due to the length and intensity of the presence of the Turks in this region, turkisms are the most numerous among the borrowings in the cattle-breeding terminology of south-east Serbia. Semantically, they are very diverse. They meet in a large number of semantic fields: small cattle names, age in cattle, parts of the body, diseases in cattle, habitats and pastures, milk processing, workers around livestock, shepherd's equipment; and in particular in the lexicon concerning the horse: general names, names by color of hair, names of different parts of equipment for horses.

Key words: cattle-breeding terminology, south-east Serbia, borrowings of Turkish origin, semantic analysis.